

KITARTÁS

A „KITARTÁS” KÖLCSÖNÖSEN SEGÉLYEZŐ ORSZÁGOS EGYESÜLET HIVATALOS LAPJA

→ MEGJELENIK MINDEN HÓ 1-ÉN. ←

Szerkesztőség és kiadóhivatal:
Budapest, VII. Baross-tér 17.
II. emelet 19.

FELELŐS SZERKESZTŐ:
TURTSÁNYI VILMOS.

A »Kitartás« egyesület alapszabályait
a nmélt. m. kir. belügyminiszterium
49.452 902. szám alatt hagyta jóvá.

A vasutasok társadalma.

A vasutasok társadalma rövid idő alatt nagy átalakulásokon ment keresztül. Tudatára ébredtek annak, hogy azok a kínai falak, melyeket a gőg, a tudatlanság és sok esetben az ál-szégyen oly serényen igyekeztek felépíteni, dűledezni kezdenek; részben maguktól, részben azon erőnek a behatása alatt, mely mind parancsolóbban követeli minden mesterségesen felállított és meggyökerezett ferdeségek nivelálását. A kiegyenlítésnek leghasznosabb eszköze a közös érdekek felismeréséből eredő azon törekvés, hogy az egyén mindjobban háttérbe szoríttassék az összesség javára és csak azon szempontok szerint ítéltesék meg mindenkinek értéke, hogy mennyire alkalmas az ő egyénisége a köznek szolgálatokat tenni, illetve annak előnyét előmozdítani.

Ezt a célt azonban igen nehéz megvalósítani. Nehéz pedig azért, mert a vasutasok társadalma sokáig minden egészséges fejlődés elől teljesen elzárkózott és a legradikálisabb kasztrendszerrel nevelte ki, melyet a külső társadalom egészséges alakulása majdnem érintetlenül hagyott. A vasuti alkalmazottaknak különféle kategoriái még ma is annyira idegenkednek egymástól, mintha nem is emberek, hanem kiváltságos, kevésbé kiváltságos és művelődésre képtelen alsóbbrendű lényekből állanának, melyek bizonyos láthatatlan erők vaskapcsai által összetartva kénytelen-kelletlen egymáshoz vannak fűzve, egymás szolgálatára megalkotva. Az előbb mondottaknak fényes bizonyosságául szolgált a vasutasoknak munkabeszüntetési mozgalma, melyről mindent lehet mondani, csak azt az egyet nem, hogy egységes és céltudatos volt. Az igaz, hogy ott minden rangú és és rendű vasutas részt vett, de összetartás csak a vasutasok legalsóbb kategoriáiban mutatkozott, és éppen azok között, akik esetleg mindent vesz-

ettek, mindenüket kockára tették, míg a hivatalnoki karnak csak ideálisabb elemei mutatkoztak hajlandóknak a közért áldozatot hozni. A többi — a mozdonyvezetőket kivéve — vagy hidegen nézte ezen mindnyájuknak javát célzó nagy mozgalmat, vagy gyáván leste a történeendőket, vagy pedig szolgálatkészen jelentkezett olyan feladatok teljesítésére is, melyeknek sem értelmileg, sem erkölcsileg nem tudott volna megfelelni. Azokról nem is beszélve, a kik ezen a réven igyekeztek magukat előtérbe tolni és áldozatkész kartársaik rovására érdemellenül anyagi hasznot huzni.

Mindamellett ez a mozgalom csak részben vallott kudarcot és megérte azt a nagy erkölcsi hasznot, melyet a vasutasok belőle merítettek. Tudatára ébredtek ugyanis annak, hogy habár a közös szolgálat a napok bizonyos óráiban egymásra utalják őket, köztük semmiféle szellemi vagy erkölcsi kapocs nem létezett eddig. Idegenebbek voltak egymáshoz, mint akár olyanok, a kik először találkoznak egymással, és még a közös cél sem tudta felébreszteni bennük az összetartozandóság legparányibb érzetét sem.

De hisz nem is volt ez lehetséges. A hivatalnok felsőbbiségét csak egyes aláírásokból ismerte, mert az nem volt hozzáférhető a sok ajtónálló miatt. Még ma is vannak olyanok, akik daczára 10 – 15 évi szolgálatuknak legfelsőbb vezetőiket soha nem is látták, pedig ugyanazon épületben, vagy tán ugyanazon folyosón hivataloskodnak. Lefelé pedig még azt is meg kellett egyeseknek élni, hogy a hivatalos dekorum sértésének deklarálták, ha altisztekkkel egy vendéglőben étkeztek, vagy velük csak kezet is fogtak. A szolgaszemélyzet pedig csak akkor jött számításba, ha kabátot vagy cipőt kellett tisztítani vagy még alan tasabb házi szolgálatok teljesítésére volt szükség. Ezt azután műnyelven elnevezték fegyelemnek.

Nem is csoda azután, hogy a mozgalom megszűnte után általános jajgatás hallatszott mindenfelől, hogy megbomlott a fegyelem. Ezen nem tudott segíteni sem a tömeges és részben indokolatlan áthelyezés, mely számos existenciát majdnem tönkre tett; sem pedig azok a szigorú utasítások és az őket nyomó követő súlyos büntetések, melyeknek a megfélemlítésen kívül más erkölcsi hatásuk nem volt. A bomlás valódi okát vagy nem tudták, vagy nem akarták meglátni. Pedig az egésznek oka csak az egyéni megbecsülés hiánya volt.

Egy ilyen nagy és intelligens testületet, mint a vasutasok, nem lehet korbácsos kormányozni. De maguknak a vasutasoknak is hozzá kellett ahhoz járulni, hogy ennek még lehetősége se kerülhessen többé szóba. Ezt pedig csak úgy lehetett megtenni, ha azokat az évtizedeken keresztül huzódó hibákat, melyek megfelelő erkölcsi súlyuktól megfosztották őket, kiküszöbölik. Ennek tudatára ébredtek és lázas sietséggel fogtak hozzá, hogy a kartársi viszonyt felébresszék, ápolják és meghonosítsák egymás között. Erre legalkalmasabbnak kínálkoztak a szövetségek, melyekben minden rendű és rangú vasutas a magánérintkezésben is egyéni értéke szerint érvényesülhet és mint ilyen a szolgálaton kívül is érintkezhetik felsőbb rangú kartársaival, a mi azután a szolgálatra is csak jó hatást gyakorolhat.

A mozdonyvezetők szövetsége rövidesen meg is alakult. Utána megalakult két másik szövetség az összes vasutasok általános szövetsége és a munkások szövetsége. Most már csak az van hátra, hogy ez a három szövetség megtalálja egymással az érintkezést, hogy ott, a hol a testületi érdekek megkivánják, minden elvi vagy személyi ellentéteket félre téve, egyöntetű nagy és közös munkálkodás kifejtésére képesek legyenek. Hogy azonban ez tényleg meg is történhessék, arra nem elég a szövetségi tagság maga, hanem ahhoz még az is szükséges, hogy a szövetkezés oly barátságos együttérzéssé fejlődjék ki, mely nem a viselt rang szerint szabja meg az egyéni értéket.

A hivatalnok ne az altisztet vagy a szolgát, a művezető ne a munkást nézze szövetséges társában. A rang ne legyen válaszfal, a magasabb képzettség ne mások kicsinylésében nyerjen látható kifejezést. Mindenki kötelességének tartsa képzettségének megfelelően azon közreműködni, hogy a kölcsönös megbecsülés, a bizalom, a szeretet fűzze egymáshoz a vasutasokat a legelsőől a legutolsóig. Akkor azután megszületik az igazi

fegyelem, megszületik a munkakedv, mert nem a durvaságtól vagy a büntetéstől való félelem fogja a szolgálati tevékenységet irányítani, hanem az a kötelességérzet, mely a jól teljesített munkában leli örömét és nem szorul rá a dicséretre. Magától értetődik, hogy mindig fognak olyanok találkozni, a kiknek a kék zubbony nem lesz inyükre, de ezek akkor nem lesznek társadalmi tényezők, hanem csak olyan szánalmas alakok, mint a milyeknek a társadalom minden osztályában szórványosan előfordulnak.

A vasuti társadalom fentemlített válaszfalainak elpusztítása ma már nem is ütközik nehézségekbe, mert a testület általános műveltsége oly magas fokon áll, hogy a vasutasokat csak a ruha szerint lehetne inkább osztályozni. Hisz számtalan esetben az a szerényebb ruha sokkal magasabb műveltséget és nemesebb gondolkodást takar, mint a másik.

Ha már most a vasutasoknak az a szövetsége, melyben nagyjából csak hivatalnokok és altisztek vannak, hivatásának igazán meg akar felelni, akkor elsősorban oda kell törekednie, hogy a hivatalnokok oly bánásmódban részesítsék az altiszteket és szolgákat, a melyből nem a köztük fenálló rangkülömbőség rí ki elsősorban, hanem mindenkor az a kollegiális viszony lép előtérbe, mely őket a szövetség megalakításánál vezérelte és melynek az a célja, hogy a vasutasok egységes társadalmát megalakítandó, azon szociális céloknak, melyeket maga elé tűzött, meg is tudjon felelni. És akkor főleg arra is kell ügyelni, hogy a hivatalnokok azon része, kik a régi rendszer hibáiból nem akarnak kivetközni, vagy a kik a régi rendszert ismét feleleveníteni akarják, ha kell kényszer útján is az alantas személyzettel való hivatalos érintkezésnél illemre és kellő modorra rákényszerítenek. A míg a hivatalos érintkezés ellen panaszok fognak elhangzani, a míg a magánérintkezés nem találja meg a maga kellő formáját, addig a szövetség sem fog csodákat mivelní; hanem inkább fokozni fogja egyrészt a vasutasok különféle kategóriái között az idegenkedést, másrészt pedig visszasülyed abba a tehetetlenségbe, mely minden oly intézmény sorsa, a hol az erkölcsi kapocs hiányzik.

Más elbírálás alá esik a mozdonyvezetők és a munkások szövetsége. Ezek már most is bírnak azon kellékekkel, melyek képessé teszik őket a kitűzött célok megvalósítására, mert szervezelmük egységes és nem kell a különféle társadalmi elemek összehozásával vesződniök.

EGYESÜLETI ÜGYEK.

Az egyesület tagjait megillető kedvezmények:

Az alapszabályokban meghatározott feltételek mellett az egyesületi tagok a következő kedvezményekben részesülnek:

1. Minden tag halálesetre a Dordrecht életbiztosító társaságnál van biztosítva azon összegre, mely őt az alapszabályok értelmében megillette. Ha a tag bármely okból baleset ellen már nem biztosítható, a baleset folytán beállott halál esetére is megkapja a kötvényben biztosított összeget.

2. Minden tag 60 éves koráig a „Providentia“ általános biztosító társaságnál baleset ellen van biztosítva, még pedig:

a) baleset folytán bekövetkező halál esetén 2000 korona erejéig,

b) baleset folytán beállott teljes vagy részleges munkaképtelenség esetén a tag 2000 korona arányában meghatározott százalék szerinti összeg erejéig.

Minden baleset, annak megtörténte után legkésőbb 24 óra alatt, az egyesületnek okvetlenül bejelentendő.

3. A tag törvényes nejének elhalálozása esetén az alapszabályszerű segélyben részesül.

4. A tag 15 évi tagsága idejének letelte után, ha 50-ik életévét betöltötte, életbiztosítási kötvényére 1000 koronáig terjedhető kölcsönt kap a »Kitartás Takaré- és Hitelszövetkezet«-től.

5. Minden tag a belépéstől kezdve úgy peres mint perenkívüli ügyekben az egyesület ügyészége által díjtalanul képviseltetik.

6. Az egyesület havi közlönye minden tagnak már a belépéstől kezdve díjtalanul megküldetik.

Segélyezések kimutatása.

Halálozási segélyek:

Lapunk 3. számában kimutatott segélyösszeg 118,375 kor. — fill.

Ujabb segélyek:

Böcs József, Budapest, a tag halála után 1000 kor.
Kubányi József, Lajos-Mizse, a tag halála után 1000 »

Balesetsegélyek:

Lapunk 3. számában kimutatott segélyösszeg 33,311 kor. 26 fill.

Ujabb segély:

Makula Sándor, Orosháza 50 kor.

Az iparfelügyeletről.

Mult számunkban szólottunk a munkások baleset ellen való biztosításáról. Ismertettük az intézményt s feltüntettük áldásos hatásait, melyek a baleset által előidézett kár orvoslásában érezhetők. Csakhogy, ha tudjuk, hogy bennünket baj érhet, jó ha nemcsak arról gondoskodunk, hogy a bekövetkezett bajt orvosoljuk, hanem arról is, hogy a bajt megelőzzük, bekövetkezését lehetőleg kizárjuk. Ennek belátása vezette a különböző országok törvényhozásait bizonyos intézkedések megtételére, melyeket általában »munkásvédelem« neve alatt foglalunk össze.

A munkásvédelem egy hatalmas ága az üzemi balesetek emberileg lehető kizárása és e feladat megoldására a törvények intézkedéseket tesznek, amelyek a gyárak olyatén berendezését és az üzem olyan folytatását czélozzák, hogy a munkás egészsége, testi épsége, illetőleg élete ment legyen a gépek kerekei között ólalkodó veszélytől. Amde a legemberségesebb törvény is csak irott malaszt, ha annak végrehajtásán kellő erélylyel nem örködnek. Az államnak, mint a közérdek örének, lesz tehát a feladata a munkásvédelmi törvények megtartatása azaz végrehajtása. E célból, a hol munkásvédelmi törvényt hoztak, ott szerveztek hatóságot is egyuttal, a melynek feladatává lett az, hogy pártatlanul örködjék azon, hogy az a nemes czél, amelyet az állam munkásvédő törvény hozásával elérni akart, ne gátoltassék meg a vállalkozók magánérdeke által. Ezek a törvény végrehajtásán örködő hatóságok az *iparfelügyelők*. Vizsgáljuk már most, mit kell tartalmaznia a törvénynek a fenti czél elérése végett s milyennek kell lennie az iparfelügyelői intézmény szervezetének, hogy hivatását kellően teljesíthesse. Ha az itt figyelembe veendő kívánalmakat sorra vettük és megvizsgáltuk, feleljünk meg arra a kérdésre, mennyiben teljesítette e kívánalmakat a mi törvényhozásunk.

Az imént az állami munkásvédelem egyik főfeladatául tüztük ki azt, hogy a törvény védje a munkás egészségét, testi épségét, életét. Nyilvánvaló, hogy a törvény védelmére e tekintetben minden polgár jogot tarthat, nemcsak a munkás. Nyujt is ez irányban védelmet és pedig az állam ereje által igen hathatósat, a büntető törvénykönyv s ennek védelme alatt áll a munkás is épen úgy, mint bárki más. Csakhogy azon veszélyek száma, amelyek az embert a mindennapi életben fenyegetik, eltörpül azon veszélyek mellett, amelyek a munkást az ő különös foglalkozásában érhetik. Továbbá, míg azon veszedelmek, amelyek az embert embertársai részéről érhetik, legnagyobbbrészt előre el nem hárihatóak, addig az ipari veszedelmek bizonyos óvó berendezések létesítésével előre elhárihatóak.

A veszedelmek itt a foglalkozásból, illetőleg a veszélyt elháritni hivatott berendezések hiányosságából erednek, ha tehát e hiányosságokat kiküszöböljük, kiküszöböltük, legalább emberi számítás szerint, a veszedelmet is, a bajt is. A törvénynek tehát ily hiányosságok kiküszöbölését kell czélul kitűzni, jobban mondva azt, hogy ily hiányosságok elő se fordulhassanak. Ahol pedig a veszély igen nagy lehet, meg kell szabni a határt, a meddig az illető ipart egyáltalában folytatni lehet. Különösen a szénbányászatban fordulhatnak elő ily esetek, mint a minapi óriási francia bányaszerencsétlenség mutatja. A rendelkezések, amelyeket a törvénynek tennie kell, lehetőleg igen részletesek legyenek. Az egyes iparágaknak megfelelően intézkedni kell az iparüzés helyéről, a hely egészségügyi berendezéseiről, a levegő ellátásról, a hőfok szabályozásáról a fejlődő por és ártalmas gázok eltávolításáról, megfelelő ruházkodásról stb. Ezek s hasonló intézkedések védik a munkás egészségét általában. A baleset elleni védelem szolgálatában azt kell a törvénynek megszabnia, hogy a gépek és azok szerelvényei oly módon legyenek szerkesztve, hogy baleset elő ne fordulhasson. A gépeknek u. n. lendkerekei kellőképen el legyenek kerítve, a trans-

missios szijjakkal való érintkezés ki legyen zárva, robbanó anyagokkal bánó munkások kellő felszereléssel el legyenek látva stb. Az idevágó intézkedések annyifélék, hogy czélszerű megállapításukkal ma már egész külön műszaki tudományág foglalkozik. Gondoskodni kell továbbá bizonyos külön képzettséget igénylő gépeknél arról is, hogy az illető gépekkel bánók a megfelelő képzettséget valóban megszerezzék, mert nemcsak az illető, hanem összes munkástársainak jóléte függhet attól, vajjon érti-e a gép kezelését vagy sem. Szemben ezzel a főkivánalommal, amely az intézkedések mindenre kiterjedő részletességét követeli, azt látjuk, hogy a mi ipartörvényünk megelégszik azzal az általános kijelentéssel, hogy a vállalkozónak mindazon intézkedéseket meg kell tennie, amelyek a munkás egészségét biztosítják. Ez a rendelkezés a célnak éppen nem felel meg, mert azt, hogy adott esetben milyen intézkedésre van szükség, nem a munkások jóléte, hanem a gyáros zsebe fogja megszabni. A zsebet pedig tudvalevőleg nem szoktuk az emberszeretet melegágyaként emlegetni. Éppen azért, mivel itt a magánérdek oly leplezetlenül nyomul előtérbe, kell a törvénynek részletes rendelkezésekkel és súlyos büntetésekkel arról gondoskodni, hogy az óhajtott cél ne maradjon csak óhajítás.

Térjünk át most annak fejtegetésére, miképp szerezzék az állam legjobban érvényt a törvények idevágó rendelkezéseinek. Mint fentebb kifejtettük, külön hatóságokra van szükség, amelyek a munkásvédelmi törvények lelkiismeretes végrehajtásán örködjenek, illetőleg, ha szükség van, a büntető határozatok alkalmazásával a kihágókat a törvény korlátai közé szorítsák. Külön hatóság azért szervezendő, mert e feladat oly szakképzettséget követel, amely a legjobb rendes közigazgatási tisztviselőtől sem követelhető, másfelől a gyárfelügyelő feladatai oly széleskörűek, hogy ezek elvégzése a rendes közigazgatási közegekre igen nagy terhet róna, a mellett, hogy a teendők mégis csak rosszul végeztetnének el. Az iparfelügyelő függetlensége is csak úgy van biztosítva, ha saját hatáskörében a helyi hatóságoktól elkülönítve működhetik. Birságolási joga azért legyen az iparfelügyelőnek, mert ő aki szemtanuja és szakértője az elkövetett mulasztásnak, jobban tudja annak horderejét megítélni s a büntetést ehhez mérten hathatósabban tudja kiszabni, a rendes közigazgatási hatóság pedig a szakértelem hiányában nem tudván mérlegelni a mulasztásból eredhető hátrányokat, beéri enyhe birsággal. Ekkor pedig a törvénytől való félelem a gyároshoz egyszerű számítgatássá válik. Kiszámítja hány 20—50 koronájába kerül a rendszabályok meg nem tartása s mennyivel több hasznot lehet ezzel szemben ily uton elérni s ha a végeredmény felesleg az ő javára, nem fél a törvény kezétől. A büntetést egyszerűen mint jól kamatozó üzleti költséget tekinti. Mindenki ismer erre igen ékes példát az élelmiszer hamisítók féktelen manipulációiban. Legyen az iparfelügyelőnek szabad bejárása éjjel-nappal a gyár minden helyiségébe, hogy a legszemélyesebben győződhessen meg az állapotokról. Hivatásának teljesítése közben ne riadjon vissza esetleges akadályoktól sem, mert ilyeneket a magánérdek mindig fog eléje gördíteni. Legyen tehát erélyes, de egyszersmind technikailag képzett is, hogy holmi fortélyokkal ne lehessen elámitani. A munkásokkal szemben huma-

nus, a gyárossal szemben imponáló és megnyerő modoru legyen, hivatását úgy teljesítse, hogy a gyáros benne ne az államhatalom zaklató közegét, a munkás pedig ne az »urat« lássa, aki atyáskodó vállveregetéssel közeledik hozzája. Ez utóbbi okból gyakran bizalmatlankodtak a munkások s ezért megpróbálták a külföldön gyárfelügyelőket a munkások értelmesebbjei közül kinevezni s mondhatni kiváló eredménnyel. Mindezeknek tetejébe önként értődik, hogy akitől ennyit várunk, annak tisztességes fizetést is kell biztosítani. Így a vesztegetés kísértő ördögét is kifüstöljük a gyárfelügyelői intézmény területéről.

Mindezen felsorolt kívánalmak igazi megvalósításából az 1893. 28. t.-cz.-ben, mint a gyárfelügyelői intézményt megteremtő törvényben, alig látunk valamit. A képzettséget ez is megkívánja, amennyiben a gyárfelügyelő csak egyetemet vagy műegyetemet végzett egyén lehet, de utjába óriási követ gördít a törvény ama rendelkezése, hogy tartozik a vállalkozó érdekét is támogatni. Első pillanatra ez nem látszik olyan veszedelmesnek, hisz elvégre a gyárost sem szabad, mert gyáros, egy kanál vízbe fojtani, csak hogy a mi törvényünk ezen a czimen annyi teendőt vet a gyárfelügyelő nyakába, hogy tulajdonképen a gyárfelügyelő kénytelen sokat markolni és keveset fogni. Ez a kevés az eddigi tapasztalatok szerint mindig a munkások védelmezése, érdekeik istapolása volt. Birságolási hatalma nincs, csak felterjeszheti a visszaélést elkövető gyárosokat a ministeriumhoz, ez pedig holmi intéssel szokta a dolgot befejezni. Megbüntetni is szokták a gyárost, de csak akkor, ha a szerencsétlenség tényleg bekövetkezett, a gyárfelügyelői intézmény azonban éppen a balesetek elhárítására van szervezve. Az állam maga rossz példával jár elől, mert a maga gyárait kivette az ellenőrzés alól, pedig az állami gyáraktól éppen nem lehet leczkét venni a humanizmusból. A gyárfelügyelőnek nincs nálunk szabad behatolási joga, mert a törvény értelmében a gyár olyan részébe, ahol valami szabadalmi vagy üzleti titkot tudhatna meg, csak ministeri engedéllyel mehet be, vagy magyarul mondva nem mehet be a gyárak legtöbbször olyan részébe, ahol éppen legtöbb szükség volna a beavatkozásra, hisz oda, ahol ilyen titok megtudható, a munkásokon kívül más nem járhatván be, nincs semmiféle ellenőrzés. A mi gyárfelügyelőink fizetése sem elég teendőikhez képest, de ez általános szegénységünkkel magyarázható, ha nem is menthető.

A gyárfelügyelői intézmény sikeres működéséhez nagy érdekek fűződnek. Legelső sorban érdekelt a munkás és a munkaadó, de az államra nézve is pl. honvédelmi szempontból igen fontos, hogy a jelen nemzedék között az ipari balesetek ne garázdálkodjanak, a jövő nemzedéket pedig ne tegyék satnyává a munkás apáknak e foglalkozásból származó u. n. ipari betegségei.

Az angolok, kik ez intézményt igen jótékony hatásúvá fejlesztették ki, a gyárfelügyelőt a munkás »keze és szeme« névvel emlegetik, minek bővebb magyarázata aligha szükséges, nálunk pedig az intézmény hatásáról alig bir tudomással a munkásság. A napról-napra felmerülő szomorú esetek egészen nem egyéb mint hangos panasz s kivánalom az intézmény gyökeres megújításáért.

A munkáslakások.

Irhattuk volna czimül a divatosabb szólást is: »a lakásmizeriát«, mert hisz nemcsak a munkás szenved ma a nagyvárosok lakásviszonyainak átka alatt, hanem a felsőbb osztályokon kívül minden lakója a nagyvárosoknak. De első vizsgálatra szembeötlő, hogy senkisémet viseli szenvedéseit oly nehezen, mint a munkás, s senkinek a terhén sem sürgősebb könnyítenünk mint az övének. Mind addig míg a munkás-bérének majd 3 ad részét kénytelen lakbérre költeni s e drága pénzért nyomorultul lakni: a lakásügy nem kerülhet le a napirendről s egyik sürgős megoldásra váró pontja marad a »munkáskérdésnek.«

A kérdés beteg része a lakások drágasága és mind a mellett meg nem felelő volta. Az okok, melyek erre vezettek, jórészt ugyanazok mint a melyek a nagyvárosok keletkezésére vezettek. A bizonyos központokban létrejött tömeges ipari termelés és így sürűn kínálkozó munkaalkalom a munkások nagy tömegét gyűjtötte az ilyen központokba, a hova azután a társadalom más rétegei is bőven ontották az embereket, kik itt bizonyos előnyöket igyekeztek felhasználni. A fenti okon kívül kényelmesebb életmód, gyermekek könnyebb nevelése és sok más előny okozta a nagyvárosok népességének gyors gyarapodását. A népesség szaporodásával nem tartott lépést a lakások szaporodása s így keletkezett a lakás-szükség s ezzel a lakások drágasága. Más felől, hiszen a »nagy« városokhoz, a laképités is »nagyban« ment a szónak bizonyos gyanus értelmében. A házépités a nagyvállalkozás karmai közé került, ez irány eredményei lettek, olcsó anyagból drága, mert kölcsönvett pénzen épült házak, melyek nem annyira a lakás-szükséglet, mint a pénzcserinálási düh kielégítésére voltak szánva.

Ha a házat az utolsó mesterember elhagyta, igyekezett tulajdonosa tudni rajta, a lakókra pedig minden új háziur azt jelenti ilyenkor, hogy ez az, a ki után a másik jönni fog és jelenti mindenik újabb tulajdonos a házbér újabb emelkedését. Még jó, ha háziurak követik egymást az uralkodásban s nem bérlők, mint azt különösen a budapesti külvárosi bérkaszárnyákban szokás. Itt is t. i. mint minden vállalatban a könnyebb kezelés a fő szempont a jövedelem után, hadd veszekedjék a bérlő, a tulajdonos megelégszik a tisztos polgári haszonnal. Ez áldatlan állapot szüli azután az albérlő, ágyrajáró, sőt sokszor csak puszta földön háló elemeket, a kik nem is laknak, csak éppen hálnak a lakásban. A munkás kénytelen ezt tenni, hogy a lakás pénzbeli terhét valahogy könnyebbé tehesse, de ezáltal családi életén erős réseket üt s nem ritkán az erkölcsiség követelményei is kielégítetlenek maradnak. A vasjáromként nehezülő szükség itt törvényt bont. Így találunk azután, a mint a hivatalos összeírásokban is megolvasható, olyan lakásokra, hol egy szobában 11-15, sőt 16-20-an vannak együtt nők és férfiak a legkülönbözőbb korban. És nemcsak mutatóba, hanem mint az 1893-i budapesti összeírás mutatja, 2828 lakás 22 ezer lakóval volt túlszűfolt állapotban. Azóta a viszonyok éppen nem javultak. Mindeme lakásokban egy fejre nem jut 10 köbméter levegő sem, holott az orvosi tudomány szerint egy embernek állandóan 15 m³ levegőjü tényleg van szüksége. Egyrésze a lakásoknak

meg azonfelül pinczelakás is volt, amelynek nedvesége állandó nyavalyával fenyegeti az embert.

Kérdjük már most, hogy milyen legyen hát a munkás lakása. Legyen lakható, azaz egészséges fekvésű, szellős, vagy könnyen szellőztethető, száraz, ne túlszűfolt, lehető legyen a nemek és korok szerinti elkülönítés, közel legyen a foglalkozás helyéhez és végen csattan az ostor, olcsó legyen. Fölösleges rámutatni, hogy a munkás kénytelen a legutolsó előnyért gyakran a többi összeset föláldozni annál is inkább, mert sokszor drága pénzért sincsen neki egészséges lakása. Az olcsóságot kell tehát vezérlő szempontul kitűzni, megjegyezve, hogy éppen nem a többi kellékek rovására. Egészséges és olcsó lakás! Sok munkás-család szívét dobogtatta meg már ez a vágy, vizsgáljuk meg hát, hogy sikerült, vagy hogy sikerülhetne ezen kívánalmaknak valóra váltása.

Kiki magáért és segíts magadon az Isten is megsegít. Az önzérzetes munkás férfiú jelszavai ezek, melyek ezen feladat megoldásánál is vezérlő gondolatok lehetnek. Igaz, hogy a munkás van elsősorban a dologban érdekelve, csak hogy e feladat az ő erejéhez mérten aránytalan nagy. A munkások a külföldön ugyanis laképitő szövetkezeteket létesítettek, hogy így a gyenge egyéni erőket összetömörítve megbirkózzanak a feladattal. Az ilyen szövetkezetek azután az épített házakat bérbe vagy tulajdonul adták tagjaiknak a tagszolgáltatások fejében. A házépités azonban pénzbe kerül, sok házépités pedig oly sok pénzbe, hogy az ily szövetkezetek kénytelenek rendszerint bankok pénzén építeni, a mi az egész műveletet igen megdrágítja. Azután a lakók állandóságát feltételezi, a mi alig lehetséges. Legjobban sikerültek még Angliában, ahol jól javadalmazott munkás osztály van. Nálunk R.-Ligetet létesítettek ily alapon. Vessük szemünket e sikertelenség után a nem kevésbé érdekeltre a munkaadóra. Neki érdeke, hogy erős, egészséges munkásai legyenek s az új nemzedék is egészséges lakásokban nevelkedjék. Érdeke továbbá, hogy munkása otthont alapítson s így állandó munkaerőt biztosítson neki. Ám legyen, mozdítsa ezt elő, építsen neki ilyen otthont, egyikük sem fogja megbánni. Sok helyen a gyáros egyenesen kénytelen ily munkás-telepeket építeni, mert vállalata távol van minden lakott helytől. A dolog a kellő humanizmussal így igen helyesen lenne megoldható, csak hogy ilyen telepeken nem mindenütt uralkodnak kívánatos állapotok. Némely telep inkább szükség-lakás, mint egész életre szóló otthon. Akárhány telep munkásházai majdnem a gyárkémények tözsomszédságában sorakoznak, kitéve a füstnek, pornak és egészségtelen légáramlatoknak.

E bajokat belátták nemes emberbarátok is, s igyekeztek a megoldásban közremunkálni munkáslakások építésére tett alapítványokkal is. Az építési módot illetőleg építettek munkáslakásokat, u. n. bérkaszárnyákat és családi házakat, utóbbiakban legfeljebb 2-3 család lakik. Ezek mindenesetre a célnak megfelelőbbek, mindaddig azonban, míg oly égető lakás-szükség van, mint napjainkban, meg kell elégednünk az egészséges fekvésű és tiszta bérkaszárnyákkal is.

Láttuk, hogy azok, akikre nézve a feladat megoldása magánérdekük, egyrésztől gyengék, másrésztől közömbösek, nincs más tehát hátra, mint a közérdeket fontolóra véve, annak örét az államot hívni segítségül. Járjon elől elsősorban jó példával

a saját vállalataiban alkalmazott munkásoknál, mint magánvállalkozó. Azután törvényhozási uton rendezze a lakásügyeket, azaz szabja meg a lakható lakás kellekeit, meg nem felelő házakat ne engedjen építeni, meglevő egészségtelen lakásokat sajátíttson ki s a lakókat egészséges lakásokban helyezze el. Támogassa a laképitést adókedvezményekkel s a szegényebb népnek megfelelő igazán jó lakások építőit még egyéb kedvezményekkel. Segítse elő az állam, különösen ott, a hol mint nálunk a vasutak felett rendelkezik, helyes közlekedési politikával a népesség jobb elosztását, járasson munkásvonatokot s ezek segítségével csapolja le mintegy a nagyvárosok néptengerét. Szabályozza a törvényhozás a bérletügyet, vegye jobban védelmébe a bérlőt mint ma teszi, hogy így kiirtsza az uzsorának igen veszedelmes s háborítatlanul pusztító faját: a lakásuzsorrát. Mindezek a követelmények jórészt meg vannak valósítva a külföldön, nálunk az államhatalom e téren nem igen használja fel erejét a gyengék védelmére s a közérdek istápolására. A törvényhozásra ez irányban tehát elég sok teendő vár.

B. L.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

A kulturnövények története. Hasznos növényeink közül igen sok csak Amerika felfedezése után honosodott meg az ó-világban. Azonban — mint dr. Wittmack ezt tárgyaló értekezéséből is tudjuk — a gabonafélék, különösen az árpa, már a legrégebb időben műveltetett, arra pedig kétségtelen bizonyítékok vannak, hogy a buzát a Kr. e. 4000-ik évben Egyiptomban, a Kr. e. 3000-ik évben Chinában már termelték. Az egyiptomi igazi mumia-buza azonban nem nálunk termelt triticum repens, hanem a pelyvájával összenőtt szemű triticum dicoccum.

A trójai ásatásoknál (Hissarlik-ban) felszínre hozott búzaszemeket *Vurchow* és *Schliemann* vizsgálták meg növénytani szempontból és megállapították, hogy az nem azonos a mi búzáunkkal, hanem más délkeleti Európában és Ázsiában ma is vadon tenyésző buzafaj (*triticum aegilopodioides*). Ezt a buzafajt Spanyolországban lótakarmány céljaira termelik. A Pompeji-ban talált buzáról, el lévén szenesedve, nem lehetett kisütni, hogy milyen fajtájú. A Pompeji-beli konyhákban és éléskamrákban sehol sem találtak maccaronit, úgy, hogy valószínű, hogy a régi rómaiak nem fogyasztották. Ellenben a polentát már ők is fogyasztották, és kása, durván tört árpa és buza keverekéből állították elő.

Feltűnő, hogy a rómaiak sem a rozsot, sem a zabot nem ösmerték. Ezeket a terményeket csak az észak-alpesi, kelta és germán népek ösmertették meg velük.

Hüvelyes veteményeink közül a cukorbabot (*Vicia Faba*) táplálék céljaira, ugymint zöldtrágyának nagyban termelték az ókorban. De a közönséges paszulyt (*Phaseolus vulg.*) nem ösmerték. Ezt Amerikából importálták az ó-világba. Ellenben a borsót és annak válfajait már igen régóta és előszeretettel fogyasztják Európában.

A pompeji-beli ásatások nemcsak abban a tekintetben jelentőségteljesek a botanika történelmére, hogy ott felig vagy teljesen elszenesedett állapotban ugyan, de sok termény máig fenmaradt, hanem azért is, mert az eltemetett házak falfestményein ábrázolt növényekből is lehet következtetni az akkori Itália flórájára. *Schouw* dán tudós a növény-földrajz kutatója megállapította, hogy a Vesuv akkori kitörése idején Itália még nem volt az »a hon, hol a citrom virul«. A citromot és narancsot csak később hozták be Európába az arabok.

A »hesperidák arany almái« Wittmack véleménye szerint talán birsalmák voltak. A birsalmát cydoniai almának is nevezték és a házi-istenek oltára elé helyezték áldozatul,

A Pompejiben talált elszenesedett kenyerek átmérője 16 - 20 cm., igen jól leolvasható róluk a pékmester bepréselt bélyege.

Feltűnő ezenkívül a hamuval, lávával elborított város házaiban talált datolyának nagy mennyisége. Ezt a gyümölcsöt, melynek feltűnően nagy és szép példányaira akadtak itt, kétségkívül Egyiptomból és Észak-Afrikából hozták be Itáliába, a mi a régi rómaiak kiterjedt kereskedelmének közvetett bizonyítéka.

Az Amerikából Európába hozott kultur-növények közül legfontosabbak: a bab, a tengeri és a burgonya. Ez utóbbi Spanyolországon és csaknem egyidejűleg Anglián át terjedt el Európában.

A mi utódainknak nem igen lesz ilyen kiterjedt vizsgálatokra, ásatásokra és kulturtörténelmi elemzésre szükségük, ha a mai kor növényzete felől akarnak majd tájékozódni. Egész muzeumok és könyvtárak őrzik meg a mai növénykultúrát az utókor számára.

Másrészt igaz, hogy úgy a muzeumok hatalmas épületeit, mint a könyvtárak papírtömegét megőrölheti az idő foga és elpusztíthatják váratlan katasztrófák.

Az élelmiszerek tápláló ereje. Normális árak mellett 1 korona—1 korona 20 fillérbe kerülő

kövér marhahusban	980	táplálási egység
kövér borjúhusban	700	»
kövér disznóhusban	1201	»
csibehusban	470	»
tüdőben	1700	»
szalonnában	1710	»
tojásban	580	»
sovány tejben	2438	»
buzakenyérben	4250	»
rozskenyérben	4430	»
burgonyában	4740	»
lencsében	4680	»
borsóban	4800	»
babban	4850	»

van. Ugyanazon összegért tehát a legnagyobb mennyiségű táplálási egységet nyújtja a kenyér, a burgonya és a hüvelyesek, a husfélék közül a kövér disznóhus. Érthető tehát, hogy a szegényebb osztályok fő táplálékait ezek teszik.

Foglalkozzunk selyemtenyésztéssel! A tavaszi idő beálltával igen idejénvaló, ha felhívjuk t. tagjaink figyelmét arra, hogy a ki teheti, a selyemtenyésztés üzésével meglehetősen mellékkeresetet szerezhethet magának. Minden községből az előljáráóság útján fordulhat kiki a szegszárdi selyemtenyésztő központhoz vagy más közelebb fekvő beváltó hivatalhoz, a honnan megtudhatja mily feltételek alatt üzheti sikerrel e mellékfoglalkozást s a honnan egyszersmind selyemhernyó petéket is kap. Főfelvétel természetesen, hogy az illető helyen kellő számú szederfa álljon a hernyók táplálása végett a tenyésztő rendelkezésére. Annak megvilágítására, hogy hogyan áll jelenleg a selyemtenyésztés ügye az országban s mi eredményt várhat az egyes tenyésztő munkája után, közlünk az országos selyemtenyésztési főfelügyelő 1905. évi jelentéséből néhány adatot.

1905-ben a tenyésztő községek száma az országban 2823-ról 2973-ra emelkedett, mivel már több községben ültettek szederfát, a hol eddig nem volt s így eddig selymet sem termelhetek. Gubót beváltak 1 millió 960 ezer kilogrammot, 325,761 kgr.-mal többet, mint 1904-ben és a selyemtenyésztők keresete 3.447,862 kor. 86 fill.-t, 587,917 kor.-val többet, mint az előző 1904. évben. A selyemiparral, t. i. a gubóknak gyárakban való feldolgozásával foglalkozók keresetek 1.700,000 koronát. A selyemtenyésztés révén tehát Magyarország dolgos népének rendes keresete 5.147,862 kor. mellékkeresettel gyarapodott. Tekintve azt, hogy az összeg évről-évre emelkedik, belátható a selyemtenyésztés nagy közgazdasági jelentősége. A fejlődés abban is észlelhető, hogy a selyemtenyésztés kezd mindinkább hasznosabb foglalkozás lenni vagyis, hogy az egyes tenyésztő átlag többet keres, mint keresett eddig. Ugyanis míg 1904-ben egyes tenyésztő átlag 25 koronát keresett, addig 1905-ben az egyes tenyésztők átlagos fejenkénti keresete közel 32 koronára rug.

Igaz, hogy a keresetet illetőleg még nagyon távol vagyunk a kölföldtől, ahol egy-egy tenyésztőnek átlagos keresete 150—200 koronát tesz ki, de mégis tagadhatatlanul örvendetesnek mondható ez a nálunk elért eredmény is. Különben nálunk is nagyon megnyugtató azon jelenség, hogy pl. Baranyában Magyarboly községben a tenyésztők átlagos fejenkénti keresete az 1905. évben 87 koronát tett ki és ezen községben volt olyan tenyésztő, aki

gubóiért 235 koronát kapott. Krassó-Szörény vármegyében pedig Pecsényeska községben a tenyésztők átlagos fejenkénti keresete 77 koronára rugott és itt volt többek között Greku Demeter, aki 191 korona keresethez jutott. Mindez a mellett bizonyít, hogy a kölföldön mutatkozó eredmény nálunk sem tekinthető elérhetetlennek, sőt kellő mérlegelés arra az eredményre vezet, hogy szorgalmas szederfaültetés és a tenyésztési szabályok gondos megtartása mellett mindenütt el lehet érni a 200 koronás átlagot. Ékes példaul felhozhatjuk Bán János Tolna vármegyei böleskei lakost, aki 354 korona keresetre tett szert a selyemtenyésztésből.

Gondoljuk meg jól, hogy e mellékfoglalkozás csak pár hétig tartó és kellő gondossággal meglehetősen anyagi eredménnyel kecsegtet. Gondoljuk meg, hogy a gubók feldolgozása sok munkáskezet foglalkoztat s így közvetve azokat munkához és keresethez juttatjuk; gondoljuk meg, hogy ezzel hazánk iparát lendítjük fel s az országban nagy összeg pénzt tartunk meg, mely máskülönben kivándorolna selyemárúkért. Ha az első próba sok vesződséggel és kevés eredménnyel jár is, ne hagyjuk abba a dolgot, mert e vesződségek árán oly szakismeretet nyerünk, amelyet a második és következő években szép eredménnyel hasznosíthatunk. Foglalkozzék tehát, aki teheti, selyemtenyésztéssel!

Halász Sándor

Berettyó-Ujfalu

szalonna kimérésre jogosult iparos
kicsiben és nagyban

Dr. Szász Géza

fogorvos, egyesületi tagunk,
az egyesület tagjainak a foghuzást
ingyen eszközli, a többi fogorvosi kezeléseknel pedig **50%** árengedményt ad.

Lakik: Budapest, Andrásy-út 49.

MÜHLE VILMOS

cs. és kir. udvari szállító Temesváron

Mag-, növény-, rózsá-, fák- stb. nagytenyésztet.

(Tenyésztőterület: 62 hold = 73 hektár.)

Magvakból és virághagymákból a legjobbat.

A legnemesebb gyümölcs-, dísz- és sorfákat.

A legszebb fenyőféléket és cserjéket.

Képletekkel bőven ellátott leíró katalógusok ingyen.

Postaszállítványok magvakal 5 kor. felül bérmentve.

Minden egyes szállítványhoz „Mühle tanácsadója a kertművelésben”, a legjobb kertészeti kézikönyv ingyen mellékeltek.

Megtámadhatatlan
kötvény.

50% nyereség-
részesezés.

„Dordrecht“

ÉLETBIZTOSÍTÓ-TÁRSASÁG

Engedélyezve az 1873. évi november 10-én 21. sz. a. kelt királyi
dekretummal.

Részvénytőke 4,000.000 korona.

Magyarországi fiók :

Budapest, V., Marokkói-utca 3.

Igazgató :

Robitsek Henrik Ferencz.

A „Dordrecht“ az egyedüli társaság,
mely törvényesen kötelezte magát,
hogy
magyarországi üzletének díjtartalékait
magyar értékekben helyezi el.

REFERENCZIÁK:

Magyar általános hitelbank,
Pesti magy. kereskedelmi bank
Budapesten.

Kedvező feltételek.

Jutányos díjak.